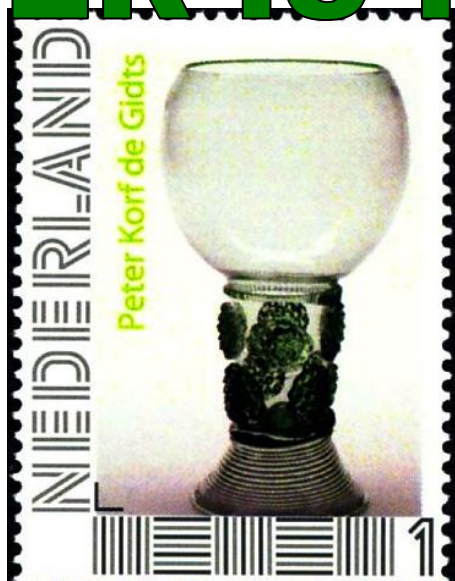

ER IS POST VOOR U

GLASHISTORIE OP POSTZEGELS

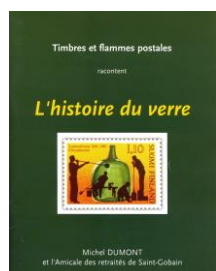
Goed nieuws voor ieder die een persoonlijke noot aan zijn brief wil toevoegen maar slecht nieuws voor verzamelaars die hun collectie Nederland compleet willen houden: sinds enige tijd is het mogelijk om voor een redelijke meerprijs je eigen postzegel uit te geven. Met niet geringe vreugde ontving ik in januari 2015 dan ook een brief van glasantiquair Peter Korf de Gidts, gefrankeerd met een persoonlijk zegel waarop een 17^e eeuwse (ca. 1670) Roemer staat afgebeeld. Zelf geen filatelist zijnde, heb ik lang gearzeld om een artikel als dit samen te stellen, maar deze brief gaf me het duwtje in de rug dat ik nodig had. Over 'glas op postzegels' bestaat een interessant Engelstalig boekje uit 1987 van Frans Smit dat veel lezers wel zullen kennen maar dat helaas in zwart/wit is uitgegeven. 'Voor wie de pen met bekwaamheid hanteert verschijnen de kleuren vanzelf' luidt een oud Chinees spreekwoord, maar daar kom je tegenwoordig niet meer mee weg. Gelukkig bestaat er een Franse uitgave uit 2002 in kleur (helaas slecht weergegeven en daardoor nauwelijks bruikbaar), gebaseerd op de collectie van Michel Dumont, oud medewerker van de glasfabriek te Mers (St. Gobain). Voor het volgende artikel waren deze boekjes echter heel nuttig bij het achterhalen van de originele afbeeldingen, grotendeels middels internet.

Over 'Glass on Stamps' schreef Peter Korf de Gidts:

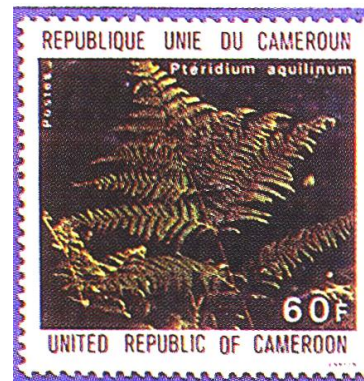
Het boekje 'The Art of Glass on Stamps' werd in eigen beheer uitgegeven door Frans G.A.M. Smit, Nederlander van geboorte en als jonge vent na zijn studie als entomoloog afgerond te hebben, verhuisd naar Engeland. Daar kreeg hij een baan als curator insectenkunde bij het British Museum en bracht daar tot ver na zijn pensioengerechtigde leeftijd de luizencollectie in kaart.

Als hobby verdiepte hij zich in de Nederlandse glasgraveurs uit de 17^e t/m de 19^e eeuw. Hier heeft hij in cultuurhistorisch opzicht baanbrekend werk verricht. Vooral op het gebied van de diamantstippel-gravure heeft Frans tot dan toe onbekende graveurs ontdekt en gegraveerde glazen alsnog aan hen kunnen toewijzen. Frans was een bijzonder mens. Zelf heeft hij nooit een oud glas willen bezitten, laat staan een gegraveerd glas...

Het boekje 'Timbres et Flammes Postales, racontent l'Histoire du Verre' was een uitgave van de vereniging van gepensioneerden van de Franse glasfabriek Saint Gobain: de 'Amicale des Retraités Saint Gobain' (het klinkt in het Frans altijd zoveel mooier dan in onze moedertaal) en wel van de werkgroep 'Traditions Verrières'. Deze tekende al eerder voor de inrichting van een museum in EU, in de vallei van de Bresle, een oude glasmakersstreek. Verder gaven zij een boek uit over de geschiedenis van de Champagnefles en werkten zij mee aan een publicatie over Claude Boucher, uitvinder van de eerste Franse flessenmachine. Zij genieten de actieve steun van de directie. Kom daar in Nederland eens om! In 2001 werd in EU een postzegel tentoonstelling ingericht onder dezelfde titel.

Houtas, varenas en zeewier voor het verkrijgen van potas en enorme hoeveelheden hout voor het stoken van de glasovens: als het daarbij gebleven was, zou mét het laatste bos ook de laatste glasblazerij verdwenen zijn. Teneinde de scheepsbouw niet in gevaar te brengen verbood tsaar Peter de Grote het maken van glas zelfs radicaal en Elisabeth I van Engeland legde om dezelfde reden het stoken met hout aan banden. Daarentegen verwelkomde de Markies in de Vallée de Bresle juist de circa honderd glasblazerijtjes die daar ooit gestaan hebben omdat ze van de dichtbeboste vallei mooie weidegronden maakten. Kort en goed: zonder het gebruik van kolen voor het stoken van de ovens en de uitvinding van sodaproductie door ontleding van zout zouden bier en wijn het nu zonder glazen flessen moeten doen.

Links boven: Oostenrijkse herdenkingszegel uit 1988 omtrent het toepassen van steenkool bij de glasfabricage.

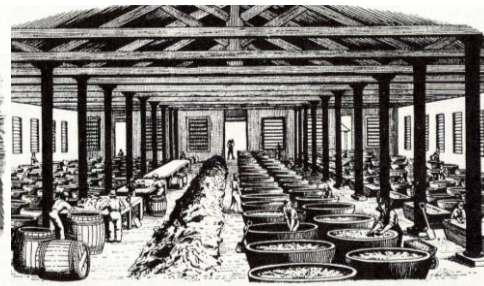
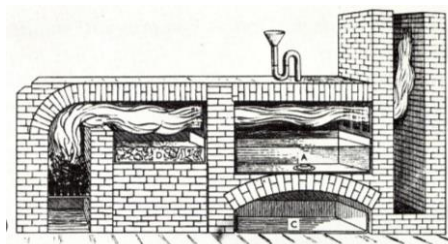
Daaronder: Het oogsten van zeewier op een Engelse postzegel..

Rechts boven: Zegel uit Cameroun met voorstelling van een bosvaren: de Pteridium Aquilinum.

Rechts: Het verbranden van zeewier aan de kust van Bretagne. Uit: Louis Figuier (1819-1894) 'Les Merveilles de l'Industrie'.

Onder: Sodaproductie volgens het systeem Leblanc uit 1790. Uit: Apsley Pellat; Curiosities of Glass Making, Londen, 1849

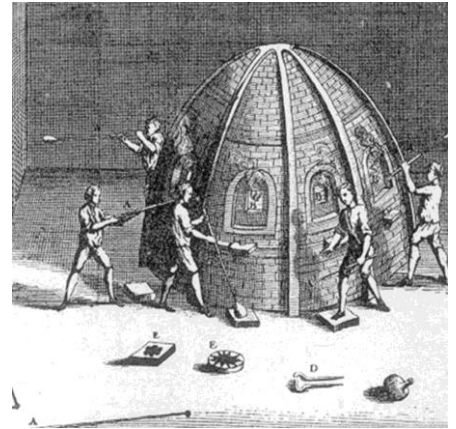
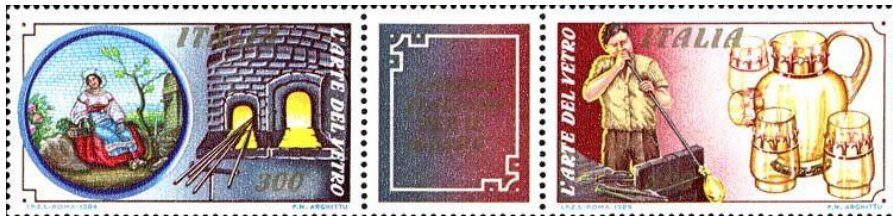
De Fransman Leblanc won in 1790 een prijsvraag naar een methode om fabrieksmatig soda te winnen. Daarbij werd een mengsel van zout en zwavelzuur verhit waardoor natriumsulfaat ontstond. Vermengd met houtskool en kalk werd dat z.g. 'Zwarte Asch' dat in vaten kristalliseerde tot natriumcarbonaat.

De Belgsche chemist, industrieel en filantroop Ernest Gaston Solvay (1838-1922) ontwikkelde in 1861 een verbetering van de Leblanc methode door een combinatie van pekels en kalksteen te gebruiken. Deze procedure staat bekend als het ammonia-soda proces. Anders dan Leblanc, die nooit enige financiële beloning voor zijn uitvinding kreeg en uiteindelijk zelfmoord pleegde, werd Solvay een zeer vermogend man die veel geld gaf aan goede- en educatieve doelen.

Solvay & Cie. is nu de grootste producent van soda ter wereld met wereldwijd 70 fabrieken. De glasindustrie is de grootste klant.

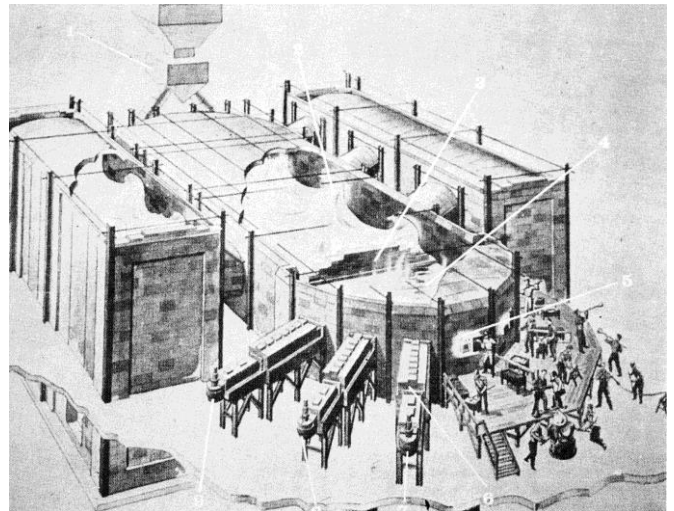

Twee Italiaanse zegels uit 1984, als onderdeel van een serie gewijd aan de keramische en glasindustrie. Naast de afbeelding van een glasmosaïek is een fragment van een glasoven te zien. Het principe van een koepelvormig bouwsel met daarbinnen glaspotten is tot aan het midden van de 19^e eeuw

in gebruik gebleven. Daarbij ging niet zelden tot 90% van de geproduceerde hitte verloren zonder bijgedragen te hebben tot het smeltproces.

De in 1860 door de ingenieur Charles William Siemens uitgevonden recuperatieoven verhielp dat probleem slechts gedeeltelijk omdat daarbij nog steeds met open glaspotten werd gewerkt. De uitvinding van de bad- of wanoven door Frederick Siemens in 1867 waarbij de oven met dwarsvlammen werd gestookt en de hete verbrandingsgassen werden gebruikt om de verse verbrandingslucht voor te verwarmen maakte voorgoed een einde aan die energieverstopping en op termijn tevens aan het beroep van pottenmaker. Voor zowel de glas- als de staalindustrie is deze ontwikkeling van enorme betekenis geweest.

Links: Romeinse glasblazer afgebeeld op een olielampje uit de 1e eeuw.

Onder: Postzegel uit 1972 met afbeelding van een vormgeblazen fles, 1e – 4e eeuw.

Coll. Musée de l'Etat, Luxemburg

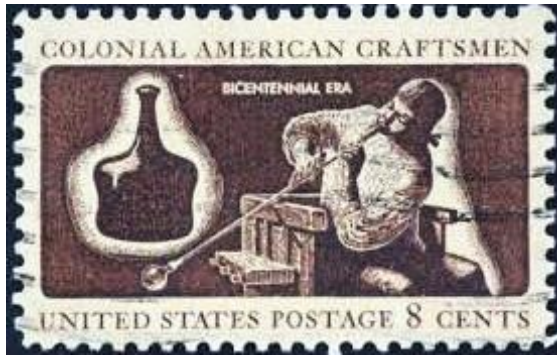

Veruit de belangrijkste uitvinding ooit gedaan binnen de wereld van het glas is die van de blaaspijp. De modellenrijkdom die daardoor mogelijk werd kon op geen manier geëvenaard worden door de met glaspasta vervaardigde zandkern producten. Het is raadselachtig hoe de Romeinen al vanaf de eerste eeuw gecompliceerde glasvormen wisten te maken. Tot op de huidige dag blijft het werken met de blaaspijp ons fascineren.

Links: Algerijnse zegel uit 2000 met voorstelling van een Romeinse urn. Rechts: Tunesische zegel uit 1967 met afbeelding van een Punische gezichskraal 400-146 v.Chr. (Foto JS). Onlangs nog te zien in het RMO te Leiden. Zie blad 141.

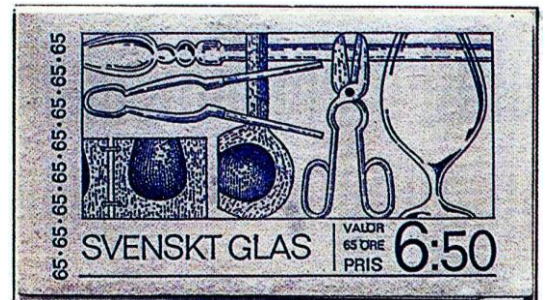
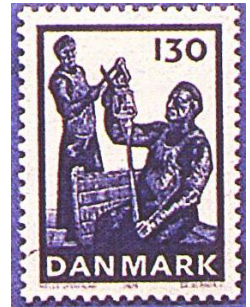

Postzegel uit de serie 'Colonial American Craftsmen', uitgegeven in 1972 t.g.v. de 200 jarige herdenking van de Amerikaanse revolutie.

Links: In 1681 werd het eerste Finse glashuis gevestigd in Nystad (tegenwoordig Uusikaupunki) door de Zweedse glasmaker Gustav Johan Jung, wiens vader in 1641 een glasoven in Stockholm had gebouwd. In 1685 ging de Nystad hut door brand verloren en het zou tot 1748 duren voordat een nieuw glashuis werd gebouwd: ditmaal in Ävik.
Rechts: Deense serie uit 1976.

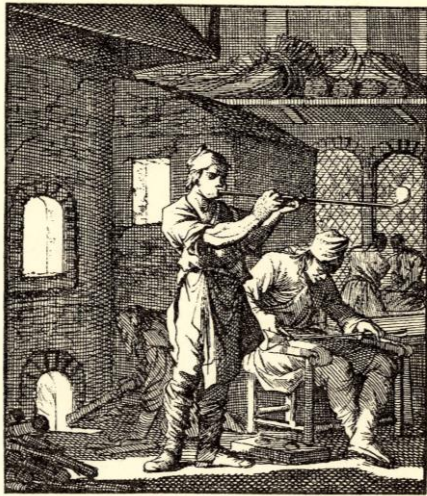
Niemand ontkomt aan de fascinatie glas aan de blaaspijp te zien maken.

Rechts: In 1972 gaven de Zweedse Posterijen een boekje uit met tien zegels onder de titel 'De Glasfabrikage in Zweden'. Naast het mondblazen werden ook nabewerkingen zoals slijpen afgebeeld. Boven: Leerdamse glasblazer, ca. 1965. Aan het zelfstandig blazen van een glas of een fles gaat een acht tot negenjarige opleiding en training vooraf.

De Glasblaser. 67
Een fyndt Stof, Leid onder't Grof.

Behaaglyk Vat, krystalle glas,
Doorluchtig, oft geen Lichaam was:
Soo sal het weesen van de Vroomen,
Naa dat het eind'ling is beryd,
Uit d' Oven deeser Tyd en Stryd,
In't Eeuwig licht te voorschyn koomen.

Boven: Reichsadlerhumpen met de dubbele adelaar van het Heilig Roomse Rijk. Iedere gespreide vleugel draagt zeven rijen met elk vier wapen-schilden die delen van het rijk vertegenwoordigen. Bohemen, 1662. Coll. Kunstsammlungen der Veste Coburg.
Rechts met de klok mee: Romeins drinkglas in de vorm van een griekse Kantharos, 1^e – 3^e eeuw; Romeinse beker in de vorm van een Karcheson; een Griekse beker zonder oren, gedecoreerd met kleurige glasdraden. 1^e–3^e eeuw; Een zeldzaam fraaie diatrete, 3^e–4^e eeuw. In het algemeen wordt er van uitgegaan dat deze gemaakt werden door zorgvuldig een dubbele laag glas uit te schulpen, hoewel de Amerikaan Frederik Carder in de jaren 1950 een aantal 'Diatreta' maakte middels de verloren was methode; Romeinse kan, gedecoreerd met glasdraden, een techniek die o.a. typisch is voor de glasproductie in Keulen maar die oorspronkelijk stamt uit het zuid-oosten van het Romeinse Rijk. Waarschijnlijk komt deze kan daar ook vandaan. Coll. Römisch-Germanisches Museum, Keulen.

Boven: Vleugelglas, 17^e eeuw, in 1751 voorzien van een diamantgravure met voorstelling van het wapen van Aartsbischop-Elector Clements August van Keulen.; Drinkglas, Bohemen, 1720, met radgravure dubbel-koppige Pruisische adelaar.
Coll. Kunstsammlungen der Veste Coburg.
Rechts: Romeinse pelgrimsfles, 3^e eeuw. Gedecoreerd met glasdraden. Grafvondst Keulen, 1893. Coll. Römisch-Germanisches Museum.

Behaaglyk vat, krijstalle glas...werd

nooit mooier op postzegels afgebeeld als op de serie die in 1986 door de Deutsche Bundespost werd uitgegeven in het kader van een Goede Doelen Actie.

Boven: Een glasslijper geconcentreerd aan het werk, Zweedse postzegel uit de serie 'Glasverker' uit 1972. Rechts: Hongaarse zegel uit 1978 bij het 100-jarig bestaan van de glasfabriek in Ajka. De afbeelding toont een geslepen vaas met 16-puntige sterren. Op de achtergrond een blaaspijp.

Hieronder: Leerdamse glasslijper, 1947. Glasschool Leerdam

FRIMERKETS DAG 1992

Boven met de klok mee: Belgische zegel uit 1960 met geslepen vaas en schaal, Val-St-Lambert, Luik. Uitgegeven ten behoeve van de strijd tegen tuberculose. Een soortgelijke vaas werd door hen vervaardigd als huwelijksgegeschenk voor de Prins van Monaco in 1956; Een set van vier postzegels, Noorwegen, 1992, met details van geslepen en gegraveerd glaswerk. Achtereenvolgens dat van een dekselvaas, een karaf met een verguld monogram, een gegraveerd drinkglas en een geslepen schaal; Postzegel uitgegeven door Belarus (Wit-Rusland) t.g.v. de eerste volkstelling na het uiteenvallen van de Sovjet Unie in 1991; Postzegel uit de DDR (toenmalige Oost Duitsland) met voorstelling van een geslepen kristallen dekselvaas. Glasfabriek Olbernhau (50 km. Van Dresden); Zuid-Afrikaanse postzegel uit 1977 ter gelegenheid van het Internationale Wijn Symposium te Kaapstad met twee maal de afbeelding van een gegraveerd 18e eeuwse glas waarop aan één zijde de VOC driemaster 'D'Jonge Hugo' en de tekst 'Het behoude vaart van 't schip D'Jonge Hugo' en aan de andere zijde oorspronkelijk het VOC wapen maar hier getekend als OIV (l'Office International de la Vigne et du Vin'.

Links: Portugese zegel, deel van een serie van vier, uitgegeven bij het 250-jarig bestaan van de glasindustrie in Marinha Grande met voorstelling van een Portugees olie- en azijnstel, 18^e eeuw. Collectie Museu do Vidro; Onder: Serie Tsjechische postzegels uit 1985 ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het Museum voor Toegepaste kunst in Praag. Van links naar rechts: 10 cm. hoog vaasje, 3^e-4^e eeuw. Gevonden in Homs (Syrië); Geblazen scheepsmodel met aan de lamp vervaardigd tuig. Venetië, 16^e-17^e eeuw. Gebruikt als tafeldecoratie; Geslepen glas, Bohemen, ca. 1725, met voorstelling van een jachtscene en robijnrode en gouden draden in de stam; Vaas, 1^e helft 19^e eeuw. Gemaakt in Nový Svět waar al sinds 1712 kwalitatief hoogwaardig geslepen glas wordt vervaardigd; Art Nouveau vaas uit 1900. Noord Bohemen.

Spaanse zegels uit de serie 'Artesania Española', 1988, een vervolg op de in 1987 uitgegeven serie 'Ceramica Española' en ditmaal gewijd aan de glaskunst. Zes zegels met getekende voorstellingen van objecten die geïnspireerd zijn door Perzische voorbeelden.

Drie zegels uit een serie van vier stuks met voorstellingen van modern Glas uit Thüringen, destijds (1983) nog behorend tot de DDR.

Onder: Glasmaker bezig met het vormen van blauw kristallen vazen. Zegel uit 1998: '250 Anos da Industria Vidreira na Marinha Grande'.

In 1985 was het driehonderd jaar geleden dat Lodewijk XIV het uit 1595 stammende Edict van Nantes herriep, dat aan de Franse Protestanten vrijheid van godsdienst had verleend.

400.000 redelijk welgestelde en goed opgeleide Hugenoten ontvluchtten het land, waarvan zo'n 30.000 rechtstreeks naar Nederland. Daar introduceerden zij onder andere de kunst van het spiegelglas maken. In steden als Haarlem, Zwolle, Zutphen, Deventer en Den Haag ziet men rond deze tijd dan ook nieuwe glasblazerijen ontstaan. De meesten staken echter het Kanaal over naar het eiland Jersey om vandaar uit verder te reizen zoals de Franse wijnmakers die in de Kaapkolonie de Hollanders hielpen een wijn te maken die wereldberoemd zou worden. Je vraagt je af of de Franse wijnboeren die tegenwoordig met hun product moeten opboksen tegen de Zuid-Afrikaanse import hun vroegere koning daar dankbaar voor zijn.

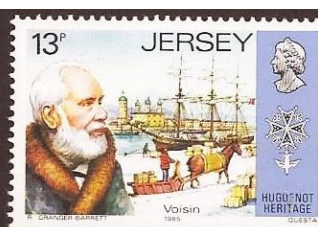
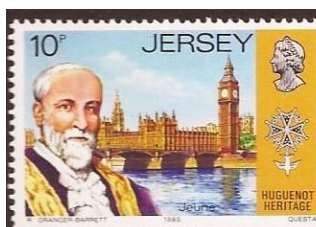
Van de serie van zes zegels, gewijd aan de 300-jarige herdenking zijn er twee met een glasonderwerp: het gebrandschilderd raam van de Hugenotentempel op Jersey, de Hermery, en de zegel gewijd aan Robert Brohier, neef van de Hugenoten koopman Matthieu Brohier die in 1685 naar Jersey uitweek. In de 18^e eeuw had de Hessische horlogemaker Johann Jacob Schweppe (1740-1821) het door de Engelse dominee Joseph Priestly uitgevonden systeem om water met koolzuur te verzadigen verder ontwikkeld en het voor

medicinale doeleinden laten patenteren. In 1798 verkocht hij drie kwart van zijn bedrijf aan Robert Brohier die vanaf 1801 hoofdeigenaar werd en het merk Schwepes uitbouwde tot een internationaal drankenmerk.

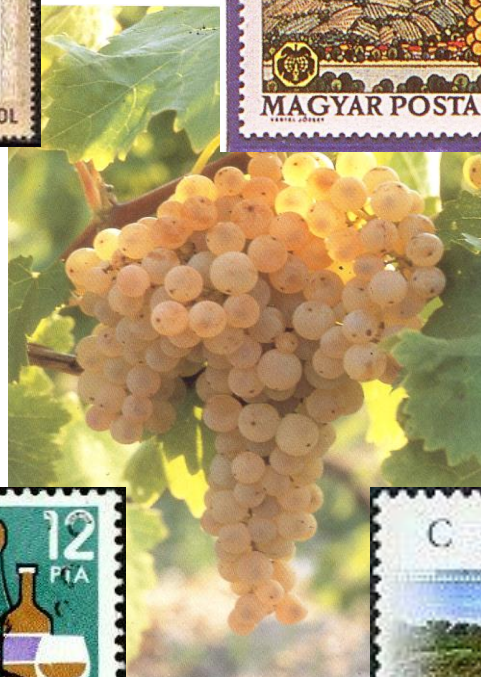
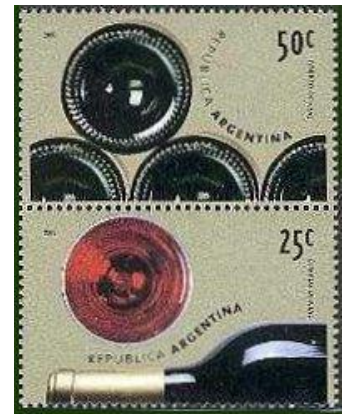
Links: Johann Jacob Schweppe (1740-1821). Rechts: replica van een originele Schwepes fles.

In vergelijking met andere glasobjecten zijn de afbeeldingen van flessen op postzegels tamelijk dun gezaaid. Op een zegel uit de Portugese serie uit 1998 is vaag een mondblaas activiteit te zien: naar de afgebeelde flessen te oordelen wordt hier een flessenfabriek getoond. Verder zijn het vaak afbeeldingen die plaatselijke wijnen moeten promoten, zoals de Argentijnse zegel rechts met moderne, machinaal vervaardigde flessen en de Hongaarse zegels die de ooit razend populaire Hongaarse Tokayerwijn en de rode Egri Bikavér (Stierenbloed) bij ons aanbevelen.

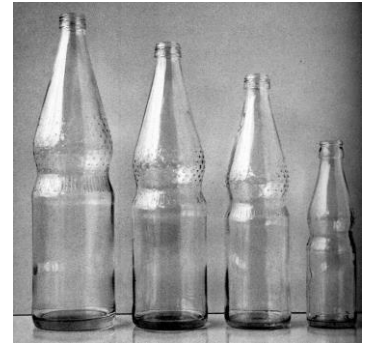

Een serie van zes Cubaanse zegels uit 1989. Bloemen en parfum: een goed idee voor Moederdag. Het is niet bekend of de frankeerwaarde gerelateerd is aan de prijs er van.

In 1999 ontstond de serie van acht zegels 'Design in Deutschland' waarop een aantal iconen van 20-eeuwse ontwerpkunst staan afgebeeld. Deels betreft het Bauhaus ontwerpen, zoals de beroemde bureaulamp van Wilhelm Wagenfeld (1900-1990) uit 1923 en de set glazen van Peter Behrens (1869-1940), de uitvinder van de samenhangende huisstijl (corporate design) maar ook de Duitse monorail wordt afgebeeld. Een bijzondere vermelding verdient de mineraalwaterfles uit 1969 van Günter Kupetz (1925).

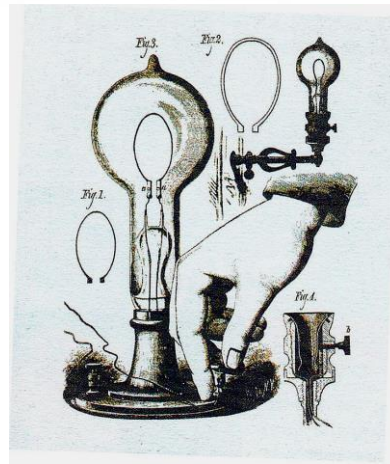
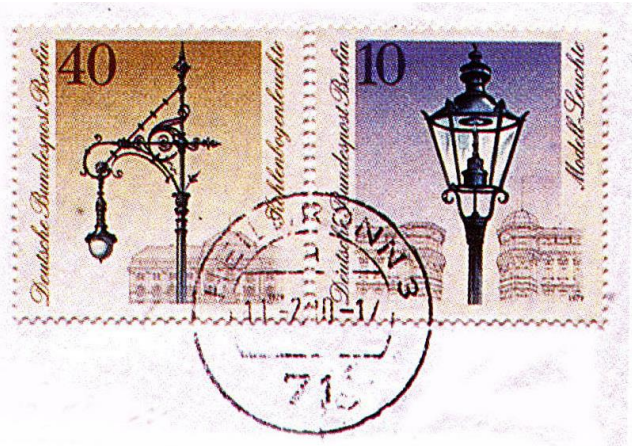
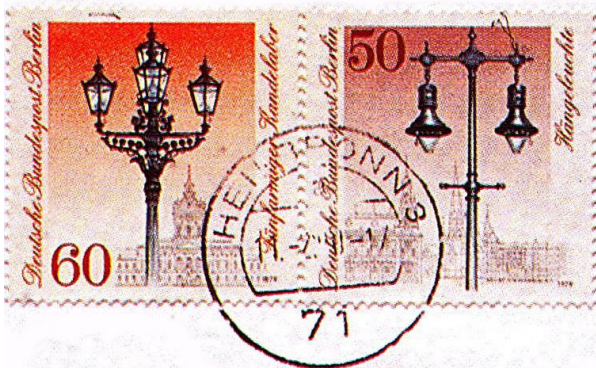

Duits mineraalwater werd van oudsher overwegend in stenen kruiken verpakt. De Duitse fabriek 'Wilhelmshütte' had in 1893 een patent op het maken van flessen met inwendige schroefmond verworven voor de tijd van 25 jaar, vandaar dat deze sluiting pas na 1915 op ruime schaal werd toegepast. Na de Tweede Wereldoorlog werd overgegaan op de klepbeugelsluiting. In de jaren 1950 waren in Duitsland 500 mineraalwaterbronnen en bestonden er 300 verschillende flessentypen ondanks pogingen om een standaard Literfles in te voeren. Het gigantische sorteerprobleem en de onmogelijkheid om met dat ratjetoe van roestige beugelflessen de strijd tegen de moderne Amerikaanse frisdranken aan te gaan leidde tot het invoeren van een nationale standaard waterfles in vier inhouden waarvan de twee kleinste voor de horeca waren bestemd. De eerste flessen, allen gedecoreerd met 230 'koolzuurpareltjes', kwamen in 1970 van de band. In dat jaar werden er 73.000.000 van gemaakt. Dertig jaar later waren dat er 4000.000.000 geworden, verpakt in standaard kratten waarvan er 150.000.000 werden vervaardigd. Het ontwerp werd beloond met de Bundespreis 'Gute Form' in 1982 en met de 'Long Life Award' in 1994 en is, ook toen ten detrimente van de glasindustrie werd overgegaan op het materiaal PET, in principe gehandhaafd.

GLAS. Het omgeeft ons dagelijks van achter en van voren, boven en beneden, binnen en buiten. Hier zijn een paar voorbeelden van die onmisbare aanwezigheid.

Boven: Voor één keer geen postzegels maar sluitzegels. Een reclame actie van Philips voor de Russische markt uit 1920.

Op 22 oktober 1879 lukte het Thomas Edison voor het eerst om zijn kooldraadlamp geruime tijd te laten branden. Een aantal uitvinders was hem al voorgegaan met producten die echter een teleurstellend korte brandtijd hadden. Edison's lampen hielden het daarentegen een honderdtal uren uit.

In 1884 was de Wintertuin in het Amsterdamse Krasnapolskyhotel een der eerste ruimten ter wereld die met gloeilampen werd verlicht.

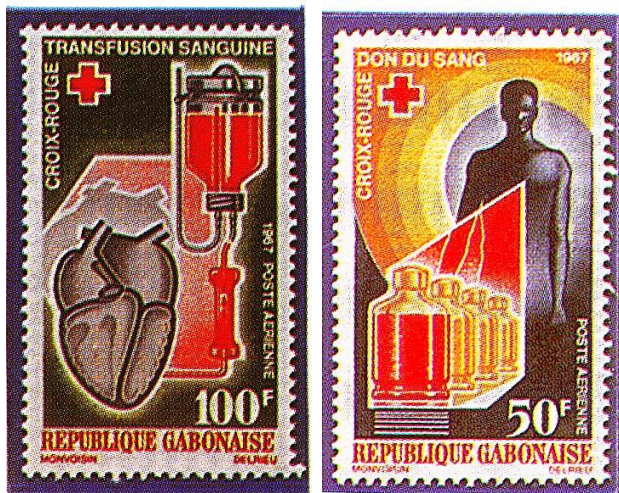
In 1891 werd de Philipsfabriek opgericht: op dat moment de vijfde fabriek van gloeilampen in Nederland. In het daarop volgend jaar produceerde men 11.000 lampen. In 1894 waren dat er 75.000 en in 1900 3.000.000. De doorbraak kwam met de introductie van de wolframlamp in 1906. In 1918 werden er in Leerdam ten behoeve van Philips 80.000 lampenbolletjes per dag aan de blaaspijp geblazen en Philips haalde 600 glasblazergezinnen uit de veenkolonien naar Eindhoven voor het blazen van lampen en radiobuizen. Dat werk werd al gauw door machines overgenomen. De naam Philips werd synoniem met lampen maar in 2015 maakte het concern bekend de lichtdivisie te zullen afstoten. Strategische fout?

De Hongaarse wetenschapper Josef Petzval (1807-1891) vond in 1840 het portretobjectief uit: iets dat voor de ontwikkeling van de moderne fotografie en de cinema van onschatbare betekenis is geweest. Hij was de grondlegger van de geometrische optica, een wetenschap die zich bezig houdt met brekingsindexen en golflengten van het licht. Vanaf 1845 was hij in een bitter conflict gewikkeld met de fabrikant van zijn lenzen, Peter Wilhelm Voigtländer, omtrent publicatierechten. Zijn omvangrijke documentatie en al zijn studiemateriaal werd vernield tijdens een inbraak in zijn huis in 1859 en hij was niet meer in staat de verloren gegane gegevens te achterhalen.

Toen zijn vrouw, vier jaar na hun huwelijk, overleed trok hij zich terug in een Karmelietenklooster, verbitterd door het gebrek aan waardering dat hem ten deel was gevallen. In 1973 eerde het Europhot Fotografisch Congres in Wenen hem met deze speciale uitgave.

Twee Rode Kruiszegels uit 1967 toen glazen flessen voor het toedienen van bloedtransfusie nog algemeen gebruikt werden.

Infusieflessen moesten gemaakt worden van glas der eerste hydrolitische graad, d.w.z. gemaakt met borax in plaats van soda. Toen Leerdam de productie er van staakte werd een contract gesloten met de Italiaanse fabriek Bormioli in Parma die jarenlang via het handelshuis Dijkstra-Vereenigde de levering van dit soort flessen aan ziekenhuizen heeft verzorgd. Tegenwoordig zijn dit soort lompe flessen uit het beeld verdwenen en vervangen door kunststof.

Boven: Herinneringszegels '250 Jahre Glas aus Jena' 1884-1959. Afgebeeld zijn resp. een laboratoriuapparaat en een theeservies.

Rechts: Glazen isolatoren komen in Nederland niet vaak voor maar elders zijn ze zeer populair, vooral in Amerika, waar ze een apart verzamelgebied vormen. Deze zegel, uitgegeven in 1947, toen Marokko nog een Frans protectoraat was, toont een aantal bijzonder vormgegeven isolatoren

De Leerdammer H.J. de Zwart, oud hoofd public relations van de glasfabriek maar bovenal gepassioneerd glasman, fotograaf en filmer maakte ooit een film waarop de productie te zien is van infusie- en bloedplasmaflessen op half-automatische apparatuur. Zijn dochter, ons lid Hennie de Boer- de Zwart, heeft die film met vele andere liefdevol geconserveerd. Infusieflessen mochten niet van normaal flessenglas worden vervaardigd vanwege de uittreding van soda. Hoewel de film dit niet laat zien neem ik aan dat het glas uit een met speciaal gemeng gevulde glaspot werd genomen. Half-automatische machines werden immers gevoed met glas dat een 'keier' aanbracht. Uittredend soda was ook een reëel probleem voor de zuivelindustrie. Hoewel de flessen een zwavelbehandeling ondergingen haalde geen zuivelfabrikant het in zijn hoofd om nieuwe flessen te vullen met yoghurt want dat doodde gegarandeerd de yoghurtcultuur. Pas na een aantal keren gevuld en gespoeld te zijn werden de dan niet meer zo nieuwe flessen voor universeel gebruik goedgekeurd.

Otto Schott (1851-1935), de zoon van een ruitenfabrikant, kreeg zijn belangstelling voor glas en de samenstelling daarvan als het ware met de paplepel ingegoten. Na zijn studie chemische technologie aan de universiteit van Jena ontwikkelde hij een speciaal soort glas op basis van het gebruik van lithium dat bijzondere optische eigenschappen bezat. Dat voerde tot samenwerking met Dr. Ernst Abbe en Carl Zeiss en de vorming van het **Glastechnische Laboratorium Schott & Genossen** in Jena. In 1887 ontwikkelde hij daar het borosilicaatglas dat niet alleen buitengewoon hittebestendig was maar tevens grote temperatuurschokken kon weerstaan. Naar verluid was de aanleiding daartoe het probleem dat de glazen kappen van de gaslantaarns in de straten het regelmatig begaven. Tegenwoordig is het uit geen laboratorium meer weg te denken en ook veel huishoudelijke artikelen worden er van gemaakt. In de jaren van de DDR was Jena een van de belangrijkste speciaalglas leveranciers van Europa maar in 2005 werd de activiteit ondergebracht bij Zwiesel Kristallglas AG in Zuid Beieren.

Omstreeks 1939 begon 'Leerdam' met de productie van 'Ignex' kookglas en 'Thermax' laboratoriumglas, veelal aantrekkelijk vormgegeven door de Leerdamse ontwerpers.

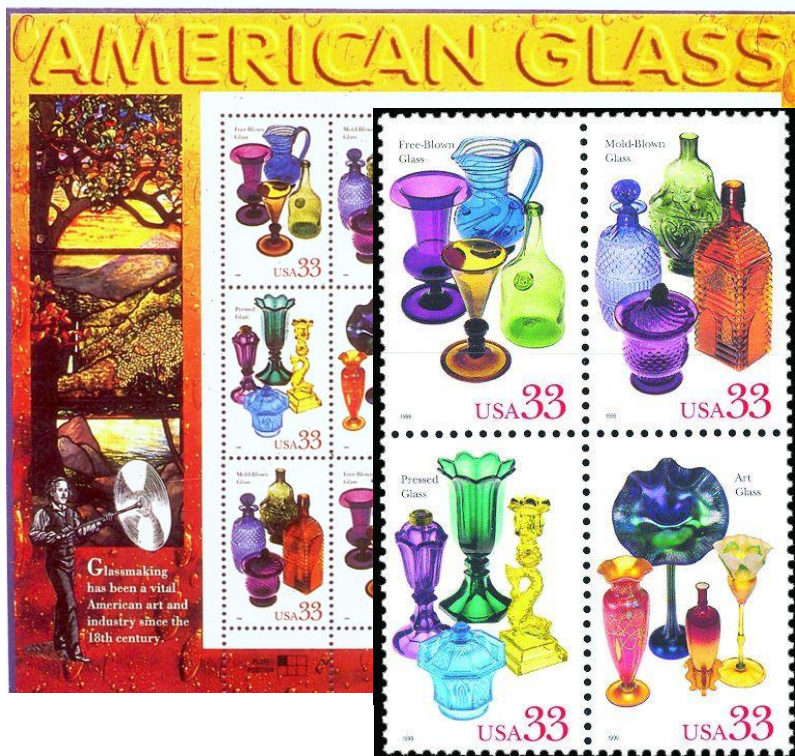
Vanaf 1958 werd Thermax in Duitsland succesvol verkocht via de Schwäbische Glasindustrie, zeer tot ongenoegen van Schott die bezwaar maakte tegen het gebruik van het merk omdat zijzelf (voor glasplaten) de naam Tempax hadden gedeponieerd. Hoewel het Leerdamse merk overal elders in Europa was toegelaten is dat in Duitsland nooit gelukt en de juridische gevechten daarover hebben tot midden jaren 1960 geduurd.

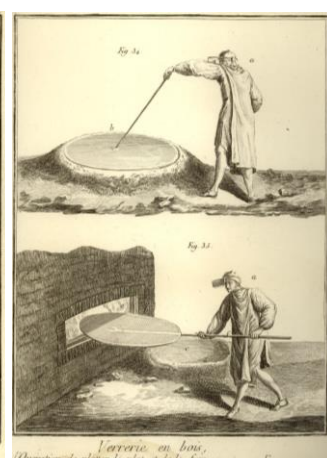
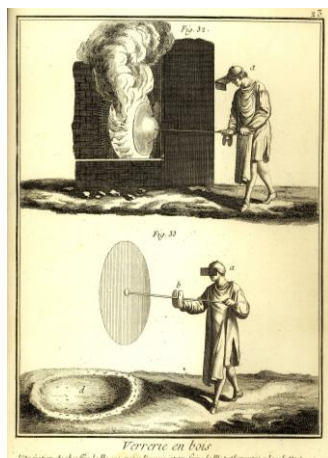
Naar schatting houden wereldwijd zo'n 2000 mensen zich bezig met het bouwen van schepjes in flessen. In Nederland (Enkhuizen), Duitsland en zelfs in Japan en Thailand bestaan er musea voor en er bestaat een vereniging van schepjesbouwers in Nederland: een enthousiaste groep leuke kerels die de voorzitter aanspreken met 'stuurman' en die altijd op zoek zijn naar een geschikte fles. Met de glasbak voor de deur valt dat niet altijd mee. Tot een postzegel uitgave is het hier echter nooit gekomen. Wél in 1994 in Yugoslavië: een zestal zegels met modellen van beroemde schepen zoals de Revenge, de Santa Maria (het schip van Columbus) en de Mayflower waarmee de Pilgrimsfathers naar Amerika voeren.. Interessant is dat gekozen werd voor staande modellen. Doorgaans wordt met een liggende fles gewerkt.

Na een aantal mislukte pogingen in de 17^e eeuw om in de Amerikaanse kolonie glas te maken onstonden in de 18^e eeuw glasblazerijen die, vaak met behulp van uit Europa overgekomen vakmensen, glas produceerden dat met het beste Engelse en zelfs Venetiaanse glas kon concurreren. Door het experimenteren met plaatselijke grondstoffen ontstonden soms verrassende kleuren zoals te zien is op deze serie

postzegels uit 1995 waarop achtereenvolgens vrij geblazen- en vormgeblazen glas (waaronder 'three mold blown' glass), geperst glas en Art Deco glas te zien is. De uitgave besteedt ook aandacht aan de uit 1300 daterende Franse techniek van het 'verre en plateau', respectievelijk schijfenglas, of 'crown glass', door Louis Comfort Tiffany opnieuw geïntroduceerd voor zijn Art Deco ramen.

Afbeeldingen uit de 'Encyclopédie' van Diderot en Alembert uit 1752 waarop de van oorsprong Franse methode van 'Verre en Plateau' wordt uitgebeeld. Zie ook het artikel hierover in blad 132.

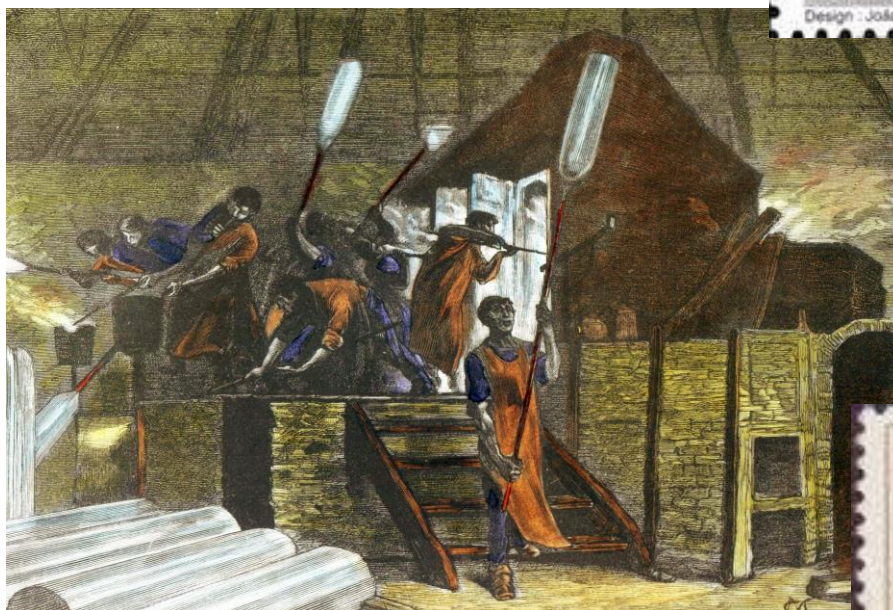

Tot 1914 werd al het vlakglas gemaakt volgens de zogenaamde 'Duitse methode', aangeduid als cilinderglas. Het blazen daarvan behoorde tot de zwaarste karweien in de glasindustrie mede doordat de cylinders door de vraag naar grotere glasoppervlakten steeds langer gemaakt moesten worden. De Belgische ingenieur Emile Gobbe en de glasfabrikant Emile Fourcault ontwikkelden een systeem van mechanisch glastrekken dat binnen tien jaar het einde betekende van de talrijke cilinderglasfabriekjes, vaak in particuliere handen en met slechte arbeidsomstandigheden. Voor een uitgebreide beschrijving van een en ander zie het artikel hierover in blad 132, 1^e kwartaal 2013.

*Boven: Cylinderblazer op een Portugese postzegel uit de serie '250 Anos da Industria Vidreira na Marinha Grande' uit 1998.
Links: Cylinderblazen op een 100 jaar oude ets.
Onder: Belgische zegel met links Emile Fourcault en rechts Emile Gobbe met op de achtergrond de door hen ontwikkelde installatie.*

Zonder de uitvinding van het getrokken glas en de daarop volgende verbetering door de uitvinding van het floatglas zou de moderne architectuur zoals wij die nu kennen niet mogelijk zijn geweest.

Links: Twee zegels uit de serie 'Moderne Kunst in Europa', 1987.

Rechts: Zegel uit de serie 'Vues de Paris', 1989, met afbeelding van het Louvre en de beroemde glazen pyramide.

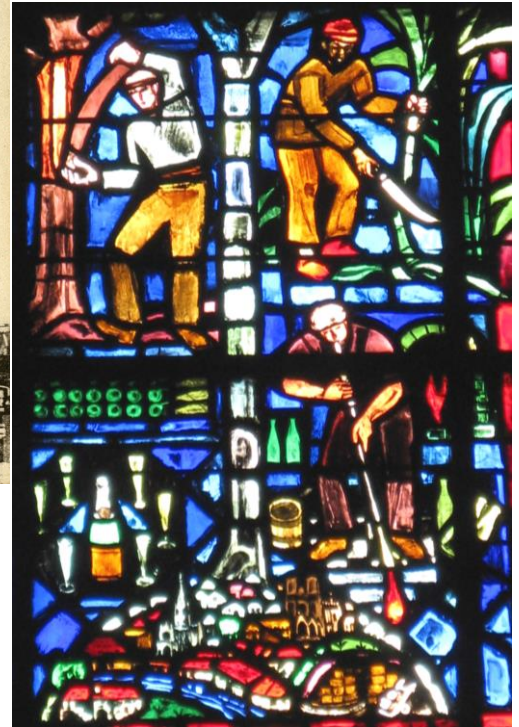
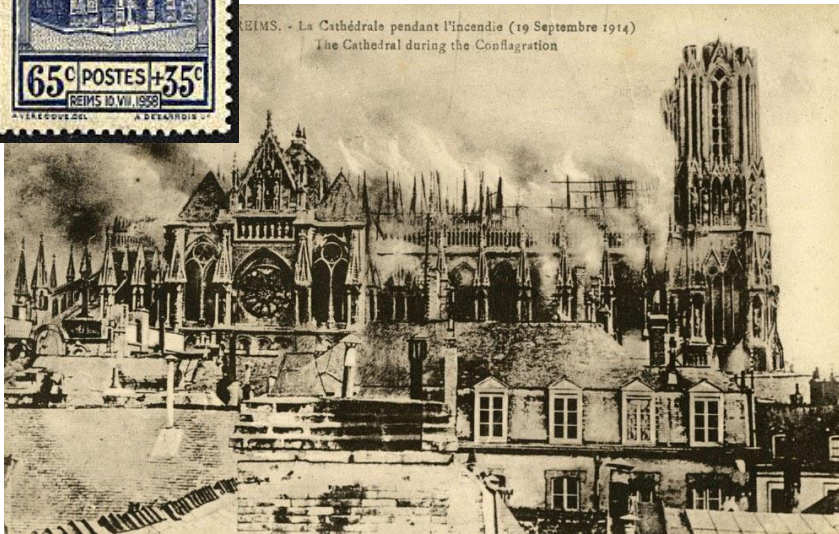

Twee maal het cultureel centrum 'Forum Grimaldi' in Monaco. Links de glazen entree. Rechts bovenaanzicht. Uitgave t.g.v. het 50 jarig jubileum van Rainier III in 1999.

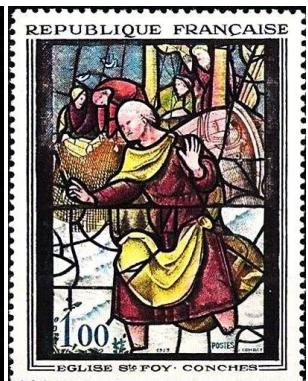
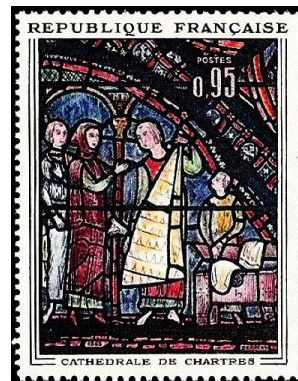

Van glas aan de buitenkant naar glas aan de binnenkant: daarvoor treden we de mystieke ruimten binnen van kerken en kathedralen waar de gebrandschilderde vensters opgloeien in het duister. In de Middeleeuwen bedoeld als een evangelisch prentenboek voor hen die niet konden lezen: tijdens de contra-reformatie bedoeld om hén te imponeren die wellicht te veel gelezen hadden en gaandeweg uitgroeïend tot een kunstvorm in haar eigen recht, niet in de laatste plaats door het werk van kunstenaars als Marc Chacall.

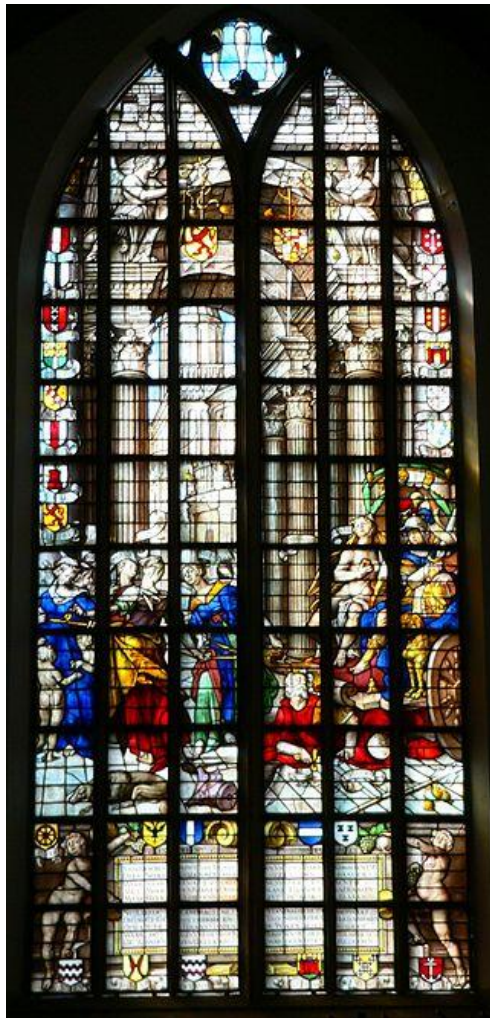

Postzegel uit 1938 met afbeelding van de Kathedraal te Reims (eenzelfde zegel verscheen reeds in 1930). Sinds in 496 Clovis I in die stad werd gedoopt was dat de plaats waar de meeste Franse koningen werden gekroond. Op 19 september 1914 werd de kathedraal verwoest door oorlogsgeweld en gedurende de Tweede Wereldoorlog gebeurde dat nogmaals. In 1965 liet de champagne industrie de drie grote panelen vervangen van het verloren gegane Zuidraam. Het is het enige kerkraam ter wereld met de afbeelding van een glasblazer.

Geen land herbergt zoveel kathedralen en zo'n schat aan gebrandschilderd glas als Frankrijk. De Franse Posterijen beelden ze dan ook met kennelijke trots af. Met de klok mee: Raam uit de kathedraal van Sens (1964); Voorgevel van de kathedraal te Amiens (1994); Paneel uit de kathedraal van Auch (1993); Idem uit de kerk van Sint Foy te Conches-en-Ouches (1963); Raamfragment uit de kathedraal van Chartres (1963); Gezicht op de kathedraal van Rouen (1957); Raamdeel uit de kathedraal van Straatsburg (1985).

Twee postzegels uit 1931 met 1 ½ en 4 cent toeslag ten behoeve van het Fonds tot herstel van de Goudse Glazen. Na de voltooiing daarvan, in 1936, werden twee nieuwe ramen aangebracvht als dank aan de sponsors.

Links: Het raam 'De Vrijheid van Geweten' uit 1596 door Adriaen Gerritz de Vrije. Rechts: Postzegels uit 1979 met een afbeelding uit het raam 'Het ontzet van Leiden'. Rechts: Willem van Oranje.

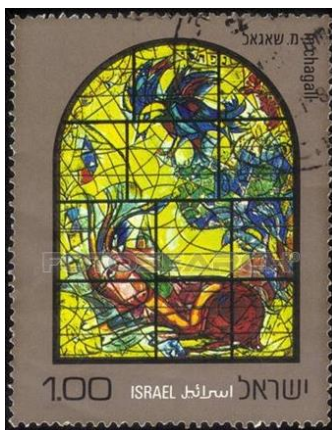

Met 72 ramen van diverse afmetingen die een totaal oppervlak beslaan van 1755 m2. kan de St. Janskerk in Gouda de vergelijking aan met de grootste Franse kathedralen. Van dit 16^e eeuwse wonderwerk werden 20 ramen gemaakt door de gebroeders Dick en Wouter Crabeth. De ramen hebben zowel religieuze als historisch / politieke onderwerpen. Anders dan in Frankrijk hebben de Posterijen ons hier echter niet verwend met veel afbeeldingen van ons nationale erfgoed in glas.

De Franse revolutie had zowel letterlijk als figuurlijk een verwoestende uitwerking op de glazenierskunst onder andere door het afschaffen van de gilden. In 1774 was in Parijs nog maar één glazener werkzaam en ramen van verwoeste of opgeheven kerken werden voor een spotprijs verkocht aan handelaren. Pas in de 19e eeuw, onder de invloed van de Neo Gothiek nam de belangstelling er voor weer toe: oorspronkelijk hoofdzakelijk religieus getint maar onder invloed van de Art Deco beweging al spoedig vrijer in keuze van onderwerp. 20^e eeuwse kunstenaars als de Joods-wit Russische Marc Chacall (1887-1985) en de Pool Stanislaw Wyspianski (1869-1907) trokken zich van de dogmatische contouren van de kerk al niet veel meer aan. Vooral van Chacall danken we daar schitterende raampartijen aan.

Links: In 1970 ontwierp Chacall voor de uit 1220 stammende kathedraal St. Etienne te Metz een aantal ramen waarvan een fragment op een postzegel werd afgebeeld. Daaronder: Eén van de 12 ramen die hij tussen 1959 en 1962 ontwierp voor de synogoge van het Hassada ziekenhuis in Jeruzalem. Ze hebben betrekking op de twaalf stammen van Israël.

Stanislaw Wyspianski: drie fragmenten van zijn ramen in de Franciscanerkerk te Krakau, resp. 'Waterlelies', 'Apollo', en 'Trissen'. Uitgaven 1956 en 1957.

A HISTORY OF GLASS ON STAMPS

SUMMARY

Maybe it is because of the dwindling interest in sending letters, and the competition with internet, that postal services offer us the possibility of creating personalized postage stamps. It creates opportunities for the promotion of a product or an image. However, it creates havoc with stamp collectors who find it more and more difficult to keep their collection complete.

Belgian 'commercial' stamps for the promotion of Belgian beer, showing a variety of bottles.

Above: Stamp to commemorate 250 years Hadeland Glassverk, the oldest industrial company in Norway that has been in continuous operation since its start. It was founded in 1762 by the Danish King Christian VI as a factory for the production of bottles and house ware. From 1852 onward they specialized in luxury crystal objects.

published in 1987 by the Dutchman, Frans Smit, living in England, and a little book on glass-related stamps, published in 2002 by the circle of retired employees of the French glass company Saint Gobain, I searched the internet for pictures and was astounded by the amount of glass-related postage stamps that has been issued.

A Swedish series of five stamps, issued in 1972, showing several stages of blowing, cutting and decorating.

It is possible to follow on stamps the development in raw materials from wood firing to the use of coal (but not of oil or natural gas) and from flux derived from seaweed to industrially produced soda.

Many are the stamps that show craftsmen at work with the blowing pipe, but I could not find any pictures of modern machinery. The same counts for the glass furnaces, no image of Siemens' revolutionary design of the recuperation furnace: only that of a bee-hive shaped pot furnace, already in use in Kunckel's time.

Bottles seem to play a minor part on postage stamps and even then mostly to promote the contents, beer, wine or spirits. Here, the fact that one can order special designed stamps has proved to be good publicity value.

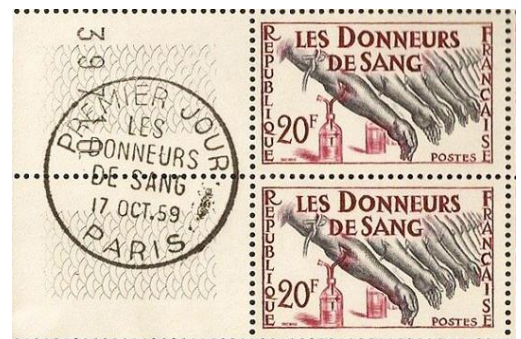
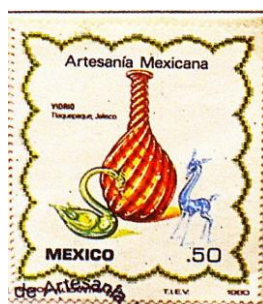
Hunting for glass-related images on stamps I realized once more how much we find ourselves surrounded by glass, be it in the shape of lamp bulbs, medicine bottles or laboratory equipment and protected from the elements by glass windows. Compared with the importance of the latter category, images of the production of it are scarce. An American postage sheet shows a glassblower making crown glass, a Portuguese one the blowing of cylinder glass and a Belgian stamp honours the inventors of the Fourcault drawn glass method, without which modern architecture would not have been possible.

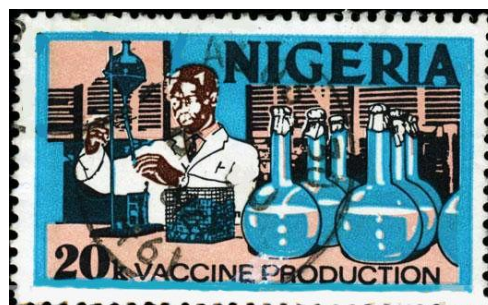

Algerian stamps, issued in 2013, showing Roman funeral urns, 1st - 2nd century A.D. Vessels such as these were exclusively used in the North/Western part of the Roman Empire till, in Christian time, cremation was no longer allowed. Right: Phoenician face-shaped glass bead or amulet, 4th-1st century B.C. and recently described in our issue 141. Unesco stamp, 1990, showing the object oddly enough in combination with a drawing of the five hundred years younger temple in the former Roman city of Dougga, Tunisia.

Below: Three stamps with pictures of modern glass. From left to right: issue 1956 and 1958, the latter with a vase depicting a young woman. It was exhibited during the Brussels International Exhibition, 1958. Far right: Mexican stamp, 1980, with modern glassware, produced at Tlaquepaque, Jalisco State.

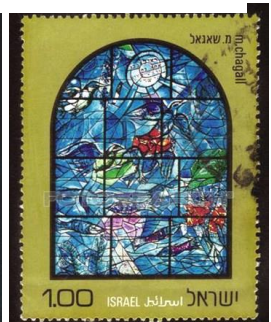
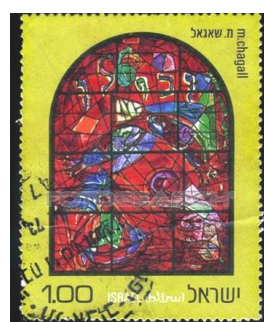
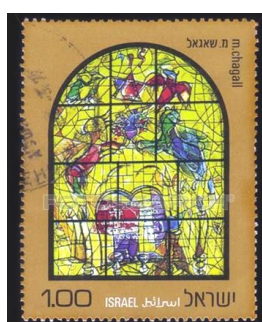
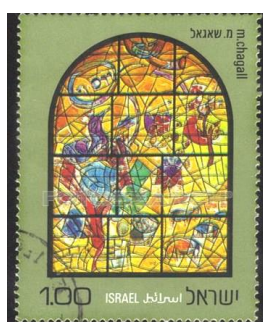

Glass and pharmacy share a long history. Below left: Stamp dedicated to the 120th anniversary of the American Pharmaceutical Association, 1972. Right: The invention of boro silicate glass, in 1887, by Dr. Otto Schott lead to the development of heat resistant laboratory glass ware. Above: Well into the 1960's the bottles used to contain blood were made from glass using borax instead of soda as a flux. They were gradually replaced by plastics.

In 1959, the Hassada Hospital in Jerusalem, commissioned Marc Chagall to design twelve stained glass windows for its synagogue, based on chapter 49 of the Bible book, Genesis, in which Jacob addresses his twelve sons, giving them his blessing. It is a very difficult text and it took Chagall two years of study, but in 1961 the windows were exhibited in New York as well as in Paris and a year later they were installed in Jerusalem.

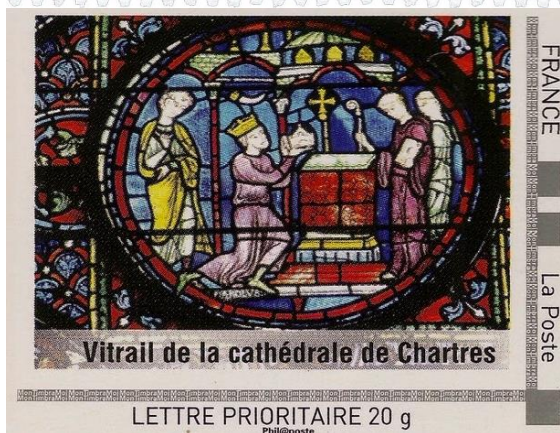
From left to right: Joseph, Levi, Benjamin, Zebulun and Reuben. The stamps were issued in 1973

Going through the previous pages the reader may, with me, have come to the conclusion that the Scandinavian Postal Services have been the most active in publishing stamps showing a glassblower at work, that most stamps with images of antique glass come from North African countries and that no country seems to be more proud of its heritage of stained glass windows than the French nation.

Further, it is obvious that stamps with religious images from stained glass windows are very popular around Christmas time. Their colourfulness will add to the mood of the season and may you be aware that at all times and in all seasons you will be surrounded by glass, even while decorating the Christmas tree.

